

زاداقان مڭبايهۆ

جەريەك

ئەلە خالق باسپايتى

رادافان منجبايه و

جبريل

بله. خالق باسپاسی

图书在版编目(CIP)数据

杰日克：哈萨克文 / 扎达汗著. — 奎屯：伊犁人民出版社, 2008.5

ISBN 978 — 7 — 5425 — 0954 — 3

I.杰… II.扎… III.诗歌—作品集—中国—当代—哈萨克语(中国少数民族语言) IV.I227

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2008)第 076544 号

责任编辑：库拉茜

责任校对：加娜尔

封面设计：陈 文

杰日克(哈文)

扎达汗 著

伊犁人民出版社出版发行

(奎屯市北京西路 28 号 邮政编码 833200)

新疆新华书店经销

乌鲁木齐大金马印务有限责任公司印刷

787×1 092 毫米 32 开本 6.5 印张

2008 年 5 月第 1 版 2008 年 5 月第 1 次印刷

印数:1—2 000 册

ISBN 978 — 7 — 5425 — 0954 — 3

定价:10.00 元

جاۋاپتى رەداكتور: كۇلاش ۋابدوللا قىزى
جاۋاپتى كوررەكتور: جانار ۋابىعارى قىزى
مۇقابسىن جوبالاعان: چىن ۋىن

جەرىك

ئىلە خالىق باسپاسى باستىرىپ تاراتتى
(كۈيتىك قالاسى بىيجىڭ باتىس كوشەسى 28-اۋلا)
پوچتا نومۇرى: 833200
شىنچىياڭ شىنخۇا كىتاپ دۈكەنىدە ساتىلدى
“ۋىرەمچى داچىڭما باسپا شەكتى جاۋاپكەرشىلىك سەرىكتىگىدە باسلىدى
فورماتى: 787×1092 1/32 باسپا تاباغى: 6.5
2008-جىل 5-اي 1-باسپاسى 2008-جىل 5-اي 1-باسلىۋى
تىراجى: 1—2000

ISBN 978—7—5425—0954—3

باغاسى: 10.00 يۋان

مازمۇنى

1		ماحاببات قۇرباندارى
175		جەرىك

ماحاببات قۇرباندارى

سوز باسى

ساياتشى، الدە مەرگەن بولماسام دا،
قۇمار ەم تاستارداي - اق اڭعا شالما.
قۇزدا ءوسىپ، كوپتى كورگەن قارت اڭشمەن
ءبىر كۈنى ەرە شىقتىم مەن دە تاۋعا.
ۇستىندە اتتان ءتۇسىپ كەر دوڭعالدىڭ
جانىنان تەمەكىلى دوربامدى الدىم.
دەدى قارت:

— بەيتتى باسپاي، بىلاي وتىر! . . .
جالپىعان تاس مولانى سوندا اڭعاردىم.
قالارداي جەرتاس پا دەپ كورگەن ادام،
ءونپىتى ءتۇستى قىنا شەل بوپ وعان.
مەن سۇراپ، شەجىرە قارت شەرتتى اڭگىمە
ءشوپ باسىپ، جەرگە سىڭگەن سول مولادان.
جان ەكەن ويى داڭعىل، ءتىلى ورامدى،
ۇمىتتىم قۇرار سەرۋەن، قۇار اڭدى.
داستانى ەسكى ءومىردىڭ ۇمىتىلعان
سۋرەت بوپ كوز الدىمدا تۇرا قالدى.

كەمەردە

قاراقات، تاڭقۇرايلى، توشالالى
ارالاس وسكەن ورمان جاسامالى؛
ئىمىردە قاراۋىتىپ دوڭكىيەدى
ايۋ جون وي جايلاۋدىڭ جوتالارى.
كوك تەپسەڭ — ارالىعى ەكى سۇدىڭ
جۇرت ەدى سۇۋاتى كەڭ، وتى شۇيگىن.
جىلتىلداپ جاققان وتى جىرتىعنان
قاراسى كورىنەدى ەكى — ءۇش ءۇيدىڭ.
شاشىراپ وت مارجانداي شاڭىراقتان
ۇزاماي شىرپى ۇشقىنى ءسونىپ جاتقان.
الدىندا ءيتارقانىڭ جەر وشاقتا
شىرتىلداپ قۇ تال وتىن جالىن اتقان.
سىرلار ۇيگە تارتسا مارعاۋ باسىپ،
جاس بۇزاۋ قۇيرىق شانشىپ، ويناپ قاشىپ،
قويلارىن كەشكە ورستەن قايتارىپ ءجۇر
بالالار تون — شاقايلى ايعايلاسىپ.
اۋىلدىڭ اياق جاعى — قاباق استى
بالىعندى، تال — قاينىدى، سارى اعاشتى؛
تاس باسىپ ءوتتى سۇدان ءبىر جاس جىگىت
بادامعا بايلاپ قويىپ باران اتتى.
بەينەسى تىقىرىشعان، ەلەڭدەگەن،

(شاماسى الدەكىمدى كەلەر دەگەن؛)
 تىڭ-تىڭداپ، توقتاپ - توقتاپ، ماڭىن بارلاپ...
 اۋىلغا جاقىندادى كەمەرمەنەن.
 قارايدى تاقىياسىن الپ قولغا
 ايەلدەر سۆالاتىن تانىس جولغا.
 سەكىلدى سۈيىكتىسى كەلە جاتقان
 سىبىدىرلاپ جاقىننان دا، الستان دا...
 قادالسا ۶ار قاراعا كوز جانارى
 بۇتا دا جان بىتكەندەي قوزعالادى.
 ۶دۇرسىلىن جۈرەگىنىڭ جاڭساق ەستىپ،
 جالت بەرىپ جونەلەۋگە از قالادى.
 «ۋرى جول» قىز جولىنداى بارما، ۶سرا،
 جاسىرعان ۶بىر تال بۇتا دالداسىنا؟
 ۋكىسى اعاراڭداپ ارۋ قىزدىڭ
 كەلگەننن ۶بىر - اق كوردى ول ۶دال قاسىنا؛
 — قولاشاش!...
 — بايقاساڭشى...
 — ۶جۇرشى بىلاي!...
 — اقىرىن! بىرەۋ - بىرەۋ...
 — تىڭشىلىڭ - اي...
 — قايتامىن، كوپ ايالغا ۋاقىتىم جوق!
 — ۶سوزىم كوپ، سابىر ەتشى... قىرسىعىڭ - اي!
 — جۇرۋىگە مۇنان ارى مەن قورقامىن...

— مەنەن بە؟! . . .

— جوق، انشەيىن، تەك ايتامىن. . .

ەكى جاس ءتىل تۇساۋى كەسىلمەگەن

بىلمەدى قالاي باستاپ، نەنى ايتارىن.

بەرمەگەن نىتتىق سەزىم اقبلعا ەرىك

ەرىكسىز تونىسە جىگىت جاقىن كەلىپ؛

ۇرەيلى ءارى اياۋلى وت قۇشاققان

ۇركىپ تۇر قىز شوشىعان سەكىلدەنىپ.

تىمەگەن جىگىت قولى بىلەگىنە،

قىتىقىشىل قىزدىڭ ۇركەك جۇرەگى دە.

كورمەگەن ىرەق - تۇعىر، سىلاۋ - سىپاۋ

سەكىلدى بالاپان قۇس مىنەزى دە.

قوس دەنە ءبىر - بىرىنەن تارتىنغانداي؛

(ءدال قازىر ارالسىندا تاۋ تۇرغانداي)، —

ءدال قازىر السىتاپ تا كەتەر ەمەس

سىقىرلى ماگنىتكە تارتىلغانداي.

— قولاش! . . .

— كەلەمىن عوي مەن قاسىڭدا. . .

— اۋزىما ءسوز تۇسىپەي تۇر، ناناسىڭ با؟!

— نەلىكتەن؟ . . .

— نەگە ەكەننىن ءوزىڭ ايتشى!

— شاقىرعان ءوزىڭسىڭ عوي مەنى وسىندا. . .

— ولەڭىڭ، قاتە ايتپاسام، باستانداي. . .

— «سوزىم عوي ول انشهين ساسقانداى...»
— جوق، جانىم!...
— نه دەپ تۇرسىڭ؟!
— جانىم دەدىم...
— قايتكىلى تۇرسىڭ «وزىڭ؟!...»
— باس سالعالى...!
— قویشى، «وزىڭ»...
— كەلىشى، جانىم!...
— مالىك!... مالىك!...
— قولاش!...

دەستى القىنىپ، جانىپ تالىپ...
قۇشاقىتار كەتتى ايقاسىپ، بەينە، وقىستا
قوس جۇلدىز قوسىلعانداي اعىپ بارىپ.
توسكە «توس، كوزگە كوزدىڭ نۇرىن ترەپ،
دىرىلدەپ، كۇبىرلەسىپ، كۇلىمىسرەپ؛
اتا - انا «سۇيىپ وسكەن قىز بەتىنە
جايىستى جىگىت ەرنى «بىرىنشى رەت...
بولعانداي كورۋىگە اسىق، بىلۋىگە اسىق،
تەڭسەلدى بۇتالار دا قىبىرلاسىپ.
سىر جايىدى كەزبە سامال ساي - سالاعا،
«ار بۇتاق، «ار جاپىراقپەن سىبىرلاسىپ.
بۇلاقتار سىقىلىقتاپ مۇنى بىلگەن،
باقانىڭ تىنا قالدى «ۇنى «بىر دەم.

دۇرلىگىپ قارغىمالار شاشۇ شاشىپ،
وينادى شاپاق شورشىپ يىرىمنەن.
دەگەندەي «قۇپ جاراستى ەكى عاشىق!»
شېبىقتار باس يىزەسىپ، ماقۇلداسىپ؛
قۇلانىپ، جىمىڭ قاعىپ جۇلدىز بىتكەن،
اي قاشتى تەڭگە بۇلتىپەن بەتىن باسىپ...
وقىرمان، ەندى ايتايىق ەمانىن، جايىن،
كىمدىگىن، قالاي ەوسىپ، نە قىلغانىن.
ەكى جاس قۇشاق جازباي تۇرا تۇرسىن،
ايايدى وسىندايدى مەنىڭ جانىم...

ۋىيادا

قولاڭشاش تۇعان ەكەن قارا ەمىلدە،
كونە توز ەۋش تۇرلىق باران ۋىدە؛
قىرىق باستى ەتۇتىن سىڭگەن شاڭىراقتا،
ازاسىز، سالتاناتسىز جاي ومىردە.
كەڭ شالقىپ جەتپەسە دە بايعا قولى،
سويىلعان ول تۇعاندا قالجا قويى.
ۋلى توي ات شاپتىرعان بولماسا دا،
اق شايعا كەلگەن ەكەن اۋماق ەلى.
ەلەۋ قارت قويدان قوڭىر ەدىندار ادام،
اق باۋىر نۇربىي انا ەبىر بالاجان؛

تالاسىپ كەزەك - كەزەك ايمالايدى
 جالغىزى بولسا ەكەن دەپ تىلدەن امان.
 شەتنەپ توقتاماعان الداعىسى،
 ال، ميناۋ ءتاڭىر قيعان الدانىشى؛
 ەل كورىپ، بالا وسىرگەن نىزگى اتا - انا
 كەلمەيدى قىز عوي دەپ تە ويلاعىسى.
 اپاسى ونى وزىنە قىلىپ سەرىك،
 اۋزىنان تىستەم نانن ءۇزىپ بەرىپ؛
 كۈلسە دە، ويناسا دا ءماز بولادى،
 ءتىلىن دە، قىلىعىن دا قىزىق كورىپ.
 بەس جاستا قۇلىنشاعى زىر جۇگىرىپ،
 كۈنىنە قۇانتادى مىڭ كۈلدەرىپ؛
 «ءان» سالىپ، «ءبى» دە بىيلەپ، باس تا «قاراپ»،
 تالاسىپ ۇرشىعىن دا بىرگە «ءىرىپ». .
 قالمايدى ءبىر جاعىنان ءسۈت ساۋسا دا،
 جۇگىرىپ توستاعانن ۇستاي سالا؛
 ءوزىنىڭ تىتتەي ءسابى قولدارىمەن
 تىزەدى ۇساق كۈلشە قۇرت جاپسا دا.
 وزىنشە ءجىپ ىرمەك ءتۈبىت تاپسا،
 بەر دەيدى تەسىك تاسقا شىبىق ساپتاپ.
 مال سويسا شاجىرقايدان بەز ارشىدى
 ول داعى ەكى جەڭدى ءتۈرىپ تاستاپ.
 ءسۈت بەرىپ جەتمە قالعان جاس لاققا،

جۈرەدى «بۈپەشم» دەپ اسراپ تا.
 تىڭدايدى شىكەن اسىن جەرگە قويىپ
 سايراسا تاۋ قۇستارى اتراپتا.
 جەم تەرگەن سۇر تورعايدى قاقسا مىسىق،
 اۋزىنان بوساتادى «سوتتاپ» ۇرسىپ.
 تاڭىرتەڭ شىققا توڭغان كۈبەلەكتى
 قولىنان ۇشرادى وتقا جىلتىپ.
 قولىندا بولسا كۈلشە، ەيىداي، نە نان
 تارتىپايدى بالالاردان بىرگە ويناغان؛
 «ناعاشىڭ — كىندىك شەشەڭ بەرەن ەد» دەپ،
 اپاسى ساتكە جورىپ جىرعايدى وعان.
 جىرعايدى شىنى — اياغىن جۇسقانغا،
 «كۈرگەيلەپ!» قوزى — لاعىن قۇسقانغا.
 ول تەرگەن شومشەگىنە ەبىر جىلىنشىك
 شىنىمەن ەماز بولادى قىلىپ تاۋبە.
 كۈركەدە «مۇكالى» — جايغانى كوپ،
 كىلەمى — كوك چاپىراق مايدا جىبەك.
 كىدىرىپ قۇرشاققا «ايەي كويلەك»
 كەلەدى اپاسىنا «بايعازى» دەپ.
 ەبوز قىقىم، قوزى — لاقتىڭ اسىغىن دا
 جىنايدى قوبدىنا اسلىنىداي.
 جىيام دەپ جاستىقتاردى بولادى الەك
 ەرتەكتىڭ تاۋ كوتەرگەن باتىرىنداي.

ۋەسايى قول سۈيىتە ۋەجۈرۈپ جاتتىغادى،
 اپاسى وعان جۇمىس تاپسىرادى؛
 ۋەسۈت قۇيسا سۈزگى ۋەستاتىپ، ۋەي سىپىرتىپ،
 ماي سالسا، قارىن اۋزىن اشتىرادى.
 ايدان - اي، جىلدان - جىلغا كورۈپ سەبىن،
 وقىدى شۈكىر دۇعا جايىپ قولىن.
 قاينانقان ونىڭ تۇڭغىش شاينى ۋەشىپ،
 ۋەسۈيسىنىپ سىپىرادى سايىق تەرىن.
 قادامى جاس بالانىڭ شاپشاڭ قانداي،
 وسەدى ول كوكتەي قاۋلاي، وتتاي لاۋلاي؛
 جەتتە ەمشەك ۋەسۈتتىڭ ۋەتسىن تەسەپ،
 ونەدى ومىرلىك ۋەتس اق مارجانداي.
 ون جاستا - اق وسەر كورىك بولادى ايان،
 سىن ايتىپ اۋزى ۋەۋالى تالاي ادام.
 «ا، قۇداي، ۋەتل مەن كوزدەن ساقىتاي گور»... دەپ
 انا ۋكى، اتا تۇمار تاعادى وعان.
 بوي جەتىپ بولماسا دا سىنلار كەز،
 اۋزىندا بار ادامنىڭ تۇرا ما ۋەسوز؟
 بولدى اڭىز جازىق ماڭداي، قىلغان قاس،
 كىشكەنتاي قۇلىن ۋەمۇسىن، قۇرالاي كوز...
 تولىپ ول تۇعان ايداي كۈندە وسەدى،
 سۋاكەپ، وت تا جاعىپ، ۋەجۈن دە ەسەدى.
 قۇلىنى قولعابىسقا جاراعانغا

مەرەپى اپاسىنىڭ بىرگە وسەدى.
 ۋى تىكسە، كەرەگەسىن جايىسادى،
 ۋى تىكسە، ەتەك - جەڭىن قايسىسادى.
 كوگەندەپ قوزى - لاعىن، بۇزاۋ تارتىپ،
 قويلارىن قوساقتاسىپ ساۋىسادى.
 بوس بولسا، وتىرا قاپ ەرتە - كەشتە،
 ۇستايدى قىيىق بۇلعا «نوقا» كەستە.
 ول داعى وچاۋىنا بايلاپ الپ
 ۋىر ۋىبىن شىراتادى ارقان ەسسە.
 قولىنان قايماق ۋۇسىپ، ايران ۇيىپ،
 جۇرەدى داستارقان ساپ، شاي دا قۇيىپ.
 سۇسىن دا اپارادى دۇڭگىرشەكپەن
 اتاسى جۇرسە تاۋدا مال قايرىپ.
 قايتاردا تەرگەن شىيە، جىدەلەردى
 ۇيگە اكەپ اپاسىمەن بىرگە جەيدى.
 بايەك بوپ اپاسىنشا «اۋىز ۋى!» دەپ
 قويمايدى ۋدان تاتىرماي كىرگەن ەلدى،
 اۋىلدىڭ ۇعادى ول ادەتتەرىن،
 قۇر شىقسا ومىراۋلى ايەل دامەتپەگىن.
 ۋىرىلىپ «بوپا» كورسە، ول دا ايمالاپ،
 قانت بەرىپ «ۋاپ ەتەم!» دەپ جايادى قولىن.
 بولسا دا ۇيگە ەركە، تۈزگە مومىن،
 بەرەدى ۇلكەن كىرسە سىمەن ورىن.

شارۋا سوز ۋىرەنبەگەن جورگەگىنەن،
كورىشلەر ماقىتايدى ونىڭ «سز» دەگەنن.
ەل قونسا شانمشادى ۇق تۇرا بارىپ،
استاۋعا توڭكەرۋلى شىعا قالىپ.
«اپالاپ!» ۋوز قىزىنداي زىر جۇگىرىپ،
باتاسىن اجەلەردىڭ جۇرەدى الپ.
كورىشى ۋىگە شاي ۇستىنە كىرە قالسا،
تاماققان تارتىندى سى ادامشا.
سىعا دا، سارقىتقا دا سوزبايدى قول
ماڭدايدان «ما، كۈنم!» دەپ سىلاعانشا.
تيتتەيدەن انا ۇلگىسىن بارلاپ وسكەن،
(مسالى، ۇرتتاۋدى دا شايدى ادەپپەن)
ويىنى دا ەي، الپەنشەك، نە قاقپاقىل...
قاشادى «اق سۈيەك» پەن «ايگەرەكتەن»
جون - جوسىق ۋىرەتەدى زەردەلى انا:
— سىن كوپ، — دەپ، — قىز بالاغا ەلدەن الا؛
سىادى وتىرعاندا ادەپتى قىز
قارشىعا تۇعىرىنداي جەرگە عانا!...
وسەكتىڭ ماڭايىنا جولامايدى،
سوزىن دە، قىمىلىن دا شامالايدى.
قىسقاسى، شىنى ۇسىنىپ، شاي قۇيسا دا،
جالتاقتاپ ەل بەتىنە قارامايدى...
ساباقتاپ انا سوزىن پارىزىنداي

جاتتايدى نەنى ۋيرەتسە، سونى بۇزباي،
 ۋەسەن دە، مەنەزىن دە ۋەلگى تۇتۇپ،
 جۇرەدى بار قىمىلىن باغىپ ئىچاي.
 اتاسى ۋەسەن - ەكى اۋىز سۇرە بەرپ،
 ۋيرەتسە بالا مەينى دىنگە تەلپ،
 اپاسى ۋەسەن سالت - سانسىن
 ۋەسەن جىر، بىلەكتەرىن يىگە سوزۇپ.
 جاتادى قۇلاغىنا قۇيىلىپ ۋەن
 انانىڭ مايدا قوڭغىن ئىلىنەن؛
 ۋەسەن قايتالايدى ەرتەلى - كەش
 جىڭشە قىز داۋىسپەن تۇنق، ۋەلگى.
 بىلگەننى كادىر تۇندە ايتىپ بەرپ،
 اناعا ماقتانادى قايتىپ كەلپ.
 ات - ۋەسەن قايتالايدى شالا ۋەسەن اپ
 ۋەن - جىردى جاڭا شىققان تاڭسىق كورپ.
 ۋەسەن كورسە ەلىكتەيدى ۋەل دا ەلەك بۇپ،
 ۋەسەن بۇراتىلىپ، دۈڭگەلەپ كەپ...
 شالاسىن تولىقتايدى، ۋەسەن تۈزەپ،
 مەن سۇرۇپ اپاسىنەن «قالاي ەدى؟» دەپ.
 انا - ۋەسەن ۋيرەتۋەن زەرگەمە،
 قولما - قول قاندىرادى بارىنە دە؛
 بەس اسىپ، داينى جاۋاپ، جاندى كىتاپ
 كۈنەدى قۇۋانىشپەن اۋرەگە.